

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 19

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Оп

убліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Міжнародний університет "Рівненський економіко-гуманітарний інститут" ім. С.Дем'янчука);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");
кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 29.03.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За

достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

єдності людства. Все частіше виникають факти прояву агресивності і жорстокості у середовищі дітей та підлітків. В таких умовах особливе значення набуває екологічне виховання, яке розглядалося рядом філософів як найважливіший фактор морального виховання особистості. На думку науковців, виховання підростаючого покоління з високою екологічною культурою дозволить здолати низку негативних явищ у житті суспільства. гармонізує стосунки людини з іншими людьми, з природою, із самим собою як частиною природи. Оскільки аксіологічні орієнтири, що виникають із реалій сьогодення, навколишнього світу – світу Культури в системах освіти, допомагають інтеграції “необхідних” з точки зору держави цінностей у суспільну свідомість, виникає необхідність нової філософії освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми дошкільного виховання: Міжвуз. зб.наук.пр. //А.М.Богуш, Т.І.Поніманська (ред.). – Рівне, 1997.
2. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды в 2-х т. /Под ред. А.В.Бодалева, Б.Ф.Ломова. – М., 1980.
3. Дробницкий О.Г. Нравственные отношения //Философская энциклопедия. – М.: Из-во Сов. энциклоп.. – 1967. – Т.4.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М, 1975.
5. Поніманська Т.І. Теоретичні засади гуманізації виховання дітей дошкільного віку //Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти. Зб.наук.пр.Вип. №13. – Рівне, 2000. – С. 10-14.
6. Ценностные ориентации в сфере педагогического образования: История и современность. В 2-х т. /Под ред. З.И. Равкина. – М.1995.

Одержано редакцією 2.03.2002.

УДК: 370. 018. 2(430) (09)

С.А.БЄЛОВА

ГУМАНІСТИЧНА СУТНІСТЬ НІМЕЦЬКОЇ РЕФОРМАТОРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧЧЯ

Перебудова української школи на принципово нових світоглядних та методологічних засадах вимагає актуалізації кращого європейського досвіду. У зв'язку з цим представляється продуктивним використання педагогічної моделі, запропонованої представниками німецького реформаторського руху початку ХХ ст. Л.Гурлітом, Г.Шарельманом, Ф.Гансбергом, які розробили концепцію “вільного виховання” дитини, що докорінно змінює традиційні уявлення як про дитину, так й про мету і зміст навчання та виховання. Особливо цінним для нас є той факт, що новаторські педагогічні ідеї базуються на багаторічному практичному досвіді кожного з них. Саме викладацька робота у пруській гімназії протягом 25 років примусила Л.Гурліта повстати проти традиційної навчально-виховної моделі та суворо засудити її як таку, що не тільки не виконує офіційно визнані освітньо-виховні завдання, а й, навпаки, калічить дитину. Заслуговує на увагу той факт, що спочатку німецькі вчені вважали власним завданням тільки покращення окремих методів навчання. Проте у процесі впровадження нових навчальних форм виявилось, що вся шкільна система не відповідає сутності та запитам нового суспільства і нових часів, потребує кардинальної зміни як у галузі навчання, так й виховання. Тому реформаторська педагогіка ретельно переглядає увесь освітньо-виховний комплекс, та не тільки розробляє головні принципи нової педагогіки, а й впроваджує їх у практику власних шкіл (м. Гамбург, м. Бремен)

Принциповою помилкою, що впливає на весь комплекс педагогічних питань, є, на думку новаторів, традиційно розповсюджений методологічний підхід до дитини виключно як до об'єкту впливу, центру прикладення педагогічних зусиль вихователя. При цьому вчитель, якого підтримують держава та суспільство, виконує заздалегідь сформульоване завдання по вихованню усіх дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, фізичного стану, природних нахилів. Подібна педагогіка, як зазначає Л.Гурліт, постійно говорить про індивідуальні особливості дітей, однак в той же час вона фактично ґрунтується на тому, що “уявно будує собі нормальну людину для того, щоб потім нормальними засобами перетворити її в ідеальну людину” [1, 27]. При цьому педагогічна наука виходить з того, що вона може

керувати людським розумом та природними нахилами, впроваджувати однакові форми навчання та виховання щодо зовсім різних особистостей. Якщо за подібних умов все ж таки й буде досягнута вища виховна мета, яка не змінюється протягом багатьох століть, вона теж далека від ідеалу й викликає глибокі сумніви в будь-якої мислячої людини: “Терпіння та покірність ягняти – це головні добродітності, які проповідують дітям” [1,68]. Однак навіть ця сумнівна мета досягається надто високою ціною. Кожному суспільству для його ефективного розвитку потрібні ініціативні, самостійні особистості, здатні на активну, творчу дію. Але вони не можуть з’явитися, якщо протягом багатьох років в них виховували слухняність та вміння скорятися чужій волі, виконувати завдання, надані вчителем, слідувати за його зразком, відмовлятися від власного “я”. Тому педагоги, зв’язані цілою низкою обмежень та регламентацій, не можуть виховати творчу особистість: “Невільники завжди виховують тільки невільників” [2,24]. Втрати держави, як матеріальні, так й моральні, до яких призводить подібна система виховання, важко підрахувати, - суспільство знищує власний творчий потенціал та енергію майбутнього.

Актуальність педагогіки особистості, адекватність її сучасності, зумовлена тим, що головні проблеми, які вона намагалася вирішити ще на початку ХХ ст., й досі турбують школу. Загальними недоліками існуючої освітньої системи реформаторська педагогіка вважає: відірваність набутих теоретичних знань від практики життя, прірва між дошкільним досвідом дитини та ставленням до нього в школі як до чогось несуттєвого та помилкового, перевага словесних, пасивних засобів навчання, нівелювання учнів, байдужість до їх індивідуальності. Особливу увагу педагоги-новатори приділяють перевантаженню шкільних програм, що призводить до фізичного та розумового перевтомлення учнів, погіршення здоров’я. Як зазначає С.І.Гессен, вже у 20-х рр. минулого століття “майже кожна реформа навчальних планів школи призводила до введення у склад обов’язкової програми якогось нового предмету... Програми окремих навчальних предметів виявляють неприховану та стійку тенденцію до безперервного розбухання” [3, 137]. Подібну практику вчений пов’язує з загальноприйнятим традиційною школою освітнім ідеалом, що виглядає як “сума готових відомостей, що підлягають втлумаченню в голови учнів.” [3,137]. Непродуктивність подібного шляху суперечить потребам суспільства, антигуманна по відношенню до дитини, яка сприймається, за відомим висловом Л.Гурліта, лише як “єдиний орган для сидіння з прикріпленим на ньому черепом для вивчення книг” [4, 79]. У зв’язку з тим, що кількісний обсяг знань не може нескінченно збільшуватися, освітня система заганає себе у глухий кут. На жаль, ця проблема й досі не вирішена, її актуальність ще більше зростає у сучасному інформаційному суспільстві, коли шкільні програми, за виразом засновника вальдорфського руху в Росії А.Пінського, нагадують “гумовий трамвай” [5,151], в який кожна з відповідних науково-педагогічних галузей намагається вкласти якомога більше. Проблеми перевантаження учнів можуть бути вирішені тільки за умови якісної зміни усіх підходів до навчально-виховних проблем. Тому реформатори, виходячи з нереальності досягнення запропонованого освітнього ідеалу, вважають необхідним скорочення шкільних програм з метою наближення школи до оточуючого життя учнів: “Якщо ми бажаємо виховати молодь так, щоб вона увійшла у життя сильною та стійкою, слід виховувати її не для “життя взагалі”, не для “абстрактного життя”, а для життя, як воно тече у рідній країні” [6, 73]. Вони пропонують зменшення обсягу навчальних предметів, ретельному перегляду підлягають невинувато поширені історичні дисципліни та історичні відомості. Щодо початкових класів - головними підручниками в них, на думку вченого, повинні стати “світ, повітря, сонце, море, гімнастика, танок, гра, спів та музика” [4, 79]. Л.Гурліт передбачає дорікання щодо історичних наук, однак він переконаний: головна помилка в тому, що “ми не насмілюємось поховати усе застаріле і мертве, й, завдяки хибному потягу до минулого, забуваємо необхіднішу повагу до майбутнього” [1, 54]. З іншого боку, головною метою школи повинно стати не здобуття учнями певного обсягу знань як самоціль, а їх вміння мислити, самостійно відшукувати істину. Отже, розв’язання усього комплексу найскладніших проблем школи, на думку реформаторської педагогіки, можливе тільки за умови докорінної зміни підходів до навчання та виховання у суспільстві, перетворення “школи для навчання” у “школу для життя”.

Перебудова педагогічної системи повинна здійснюватися на принципово нових світоглядних засадах. “Найважливіше відкриття нашої епохи – це відкриття дитини” [1, 33] –

цей відомий вислів Л.Гурліта якнайкраще уособлює зміст “педагогіки особистості”, відображає головний принцип особистісно-орієнтованого напрямку сучасної педагогіки, що намагається подолати кризові явища у суспільстві шляхом здійснення на практиці пріоритету інтересів людини над усіма іншими. У відповідності до сприйняття дитини як центру педагогічного Всесвіту та створення нової гуманістичної парадигми реформаторська педагогіка переглядає усталену освітньо-виховну стратегію. При визначенні загальної виховної мети критиці піддається навіть така традиційна універсальна формула, як “гармонійний розвиток усіх сил тіла й душі дитини”. Вона не задовільняє педагогів-новаторів саме в силу її загального, неконкретного характеру: “Вона має той великий дефект, що з нею нічого не вдієш на практиці... Коли, де й як ця формула дасть вчителю хоч яку-небудь вказівку що до його діяльності?” [2, 95]. Виховна мета як своєрідне “релігійне кредо вихователя” [2, 96], повинна виходити з його серця, бути підсумком його світогляду, особистого досвіду, відображенням індивідуальності, й, головне, ґрунтуватися на глибокому та всебічному знанні особистості кожного окремого учня. Тому реформаторська педагогіка відмовляється від загально телеологічних питань як несуттєвих: “Замість питання – як виховати дітей до гармонійного розвитку усіх сил, виникає значно важливіше інше питання: які сили треба виховувати в дитині у першу чергу” [2, 94].

На думку педагогів-новаторів, будь-яка система виховання повинна виходити з усвідомлення про те, що саме молодь буде жити у майбутньому суспільстві, умов якого зараз ніхто не може навіть передбачити. Тому найкращим та найпродуктивнішим буде шлях виховання в учнях самостійності, творчої активності, ініціативи – що, з одного боку, сприяє розвитку творчого потенціалу особистості, з іншого, – не тільки гарантує пристосування молоді до майбутнього життя, а й сприяє її активному впливу на оточуючий світ. Тільки шляхом самостійного набуття досвіду можна сформулювати сильну особистість з міцною волею, здатністю подолати будь-які життєві труднощі. Тому головним завданням виховання повинно стати не дбайлива опіка дитини з боку дорослих, а “ поступове введення її в новий невідомий світ” [1, 35]. Виховання дитини, з погляду реформаторської педагогіки, – це, у першу чергу, – виховання волі. Тільки за подібних умов дитина може досягти щастя у майбутньому житті.

Дитинство, на думку новаторської педагогіки, повинно обов’язково бути щасливим й завдання дорослих – зробити для цього усе можливе. Тільки щасливе дитинство як міцне підґрунття допоможе їй вистояти у майбутніх життєвих негараздах, максимально реалізувати власну особистість. Слід усвідомити, що дитина не гірше, ніж дорослі, що вона також має права, які слід враховувати. Головним її правом, як постійно підкреслюють реформатори, є право на власний розвиток та свободу. Проте навіть “вільна педагогіка” добре розуміє, що права кожного у суспільстві нерозривно пов’язані з обов’язками. Закони розуму, справедливості вимагають навіть диференціювання обов’язків дитини щодо суспільства: вони також повинні відповідати природним здібностям та нахилам дитини, а примус - впливати з розумних вимог. Коли на людину накладаються адекватні її особистості завдання, вона із задоволенням підкорюється ним. Л.Гурліт навіть формулює закон, який, на його думку, потребує впровадження у практику суспільного життя: “Там, де дуже часто жаліються на порушення обов’язків, для влади прийшла пора переглянути власні вимоги” [1, 66]. Це призвело б до здатності кожного займатися справами з бажанням та інтересом, й, у підсумку, до поступового вдосконалення як життя окремої людини, так й суспільства в цілому.

Продуктивність та дієвість системи виховання зумовлена, на думку німецьких педагогів, наступними факторами:

- всебічним знанням природних, спадкових сил дитини;
- наявністю ефективних засобів впливу на кожну окрему дитину;
- конкретною уявою про мету та наслідки цього впливу [1, 18].

Крім того, учитель повинен відмовитися від традиційного сприйняття дитини як своєрідної “*tabula rasa*”, де вихователь може намалювати будь-що за власним ідеалом – найчастіше він намагається відтворити копію самого себе. У випадку, якби кожен з учителів зумів досягти власної мрії, суспільство припинило б розвиток. Виховання, як його розуміє “педагогіка особистості”, повинно виходити з уявлення про дитину як підсумок нескінченного розвитку людства, ґрунтуватися на розумінні унікальності та неповторності цієї одиничної істоти. Вчинками вихователя повинна керувати зацікавленість: що ж надала йому природа в

цьому новому утворенні? У ставленні до учня вчителю обов'язково необхідне “священне тріпотіння”, з яким людина дивиться на такі споруди, як Парфенон, Кельнський собор [1, 41], - хоча вони безперечно нижче, ніж дитина. Тільки за таких умов може існувати виховна система, спрямована на досягнення вагомих результатів. Вчителя часто порівнюють з садівником, однак не слід забувати про те, що жодний садівник не йде проти природи, “адже троянді ніколи не читають лекції про те, як вона повинна цвісти” [1, 33].

Природовідповідність, що розуміється як “союз з природою та дотримання усіх її одвічних законів” [1, 48], повинна стати основою виховання. Реформаторська педагогіка пропонує встановити межі виховання, зумовлені природними особливостями дитини, її спадковістю: “Ми не можемо перетворити дитину з темним волоссям та очима на блондина із світлими очима” – ця праця сприймається як жорстоке та марне насильство над природою, тому не слід продовжувати методи традиційної педагогіки, яка ставила “непридатні вимоги до невідповідних об'єктів й тим мучила себе й молодь” [1, 42].

Природовідповідність навчання і виховання, як її розуміє “педагогіка особистості”, на відміну від концепції Ж.Ж. Руссо, зовсім не відкидає культури як освітньо-виховного фактору. Культура сприймається як покращення та піднесення природи за допомогою розуму. Німецькі реформатори дотримуються теорії рекапітуляції, згідно якої окрема людина повторює у власному розвитку духовний шлях усього людства, є продуктом його сукупної культури та еволюції. Інкультурація індивіда розглядається в аспекті формування індивідуальної культури “як особистісної системи якостей розуму, характеру, уяви, мотивації, самосвідомості, засобів діяльності” [7, 8]. Індивідуальна культура може сформуватися тільки на основі культури національної, так й загальнолюдської. У цьому процесі, на думку новаторської педагогіки, величезна роль належить оточуючому середовищу: поступове поширення культурного досвіду дитини, починаючи з сім'ї, даного соціуму, забезпечує органічний перехід до національної та всесвітньої культури.

Педагогізм як характерологічна риса нової педагогічної системи обумовлює наступні головні принципи виховання і виховання:

- ставлення до дитини як до головної цінності навчально-виховного процесу;
- системний підхід до особистості дитини, поєднання розумового, морального та фізичного її розвитку при перевазі розумового виховання;
- відмову від стандартних технологій у підході до окремої особистості;
- створення максимально сприятливих умов для розвитку дитини;
- поєднання зусиль вчителів, батьків, учнів у навчально-виховному процесі;
- пріоритет розвивальних форм навчання та виховання;
- практична спрямованість навчання, розвиток самодіяльності, творчої активності учнів, впровадження нових технологій (навчання при нагоді, над- предметне навчання, вільна бесіда, вільні твори, що поєднують знання з різних дисциплін, та ін.);
- збереження інтересу дітей до навчання, підтримка всіма засобами радості від власної вільної творчості.

Педагогіка особистості свідомо відмовляється від надання практичних вказівок щодо навчально-виховних технологій, стверджуючи, що кожний вчитель повинен бути художником, який діє згідно власному серцю. Проте особистий приклад вчителя повинен стати головним виховним засобом, значення якого не можна переоцінити. Вчителю навіть можна пробачити відсутність належного досвіду, якщо він спокутує його палкою любов'ю до вихованців.

Актуальність та злободенність педагогічних ідей, висунутих вчителями-реформаторами ще на початку ХХ ст., на жаль зберігається й досі, однак, коли ми говоримо про побудову нової України, слід постійно враховувати думку: “У чиїх руках молодь – тому належить майбутнє” [4, 28].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гансберг Ф. Педагогика. Призыв к самостоятельности в преподавании. – Петроград: Госуд. издат-во, 1921. – 2 изд. – 188 с.
2. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. – М.: “Школа-Пресс”, 1995. – 448 с.
3. Гурлитт Л. О воспитании. Кн. 1,2. – СПб: Издат-во газ. “Школа и жизнь”, 1911. – 173 с.

4. Гурлитт Л. Проблемы всеобщей единой школы. – М.: Лит. издат. Отдел Народ. Комиссариата по Просвещению, 1919. – 116 с.
5. Пинский А. Образование свободы и несвобода образования. – М.: Издат-во УРАО, 2001. – 232 с.
6. Степашко Л. Философия и история образования. - М.: Московский психологический институт: Флинта, 1999. – 272с.
7. Шарельман Г. Трудова школа /За ред. Пастернака С. – К.: Державне видавництво, 1921. – 99с.

Одержано редакцією 8.02.2002.

УДК: 371. 018

Л.І.ВРОЧИНСЬКА

ВЗАЄМОДІЯ СУСПІЛЬНОГО І РОДИННОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В основі нової філософії взаємодії сім'ї та дошкільного закладу лежить ідея про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати, направити, доповнити їхню виховну діяльність. Визнання переваги сімейного виховання у формуванні особистості потребує іншого змісту взаємин сім'ї та дошкільного закладу, новизна якого визначається поняттями “співробітництво”, “співпраця”, “співдружність”, “взаємодія”, тобто рівноцінним внеском кожного учасника процесу та відсутністю вказівок, контролю та оцінки.

Як категорія, взаємодія є предметом дослідження багатьох наук, зокрема, у філософії вона розглядається як процес, який відбувається щонайменше між двома системами в певному визначеному проміжку часу, коли зміна складових систем відбувається не просто узгоджено, а взаємообумовлено [4, 192]. Розглядаючи категорію “взаємодія” у сфері педагогіки, О.В.Киричук зазначає, що педагогічна взаємодія містить у собі всі структурні компоненти цілісного виховного процесу: мету (педагогічну задачу); суб'єкти взаємодії; активність щодо реалізації внутрішніх суттєвих сил суб'єктів взаємодії; матеріальні, соціальні і духовні цінності взаємодіючих сторін; соціальні норми, за якими організується взаємодія; соціально-психологічну ситуацію, в якій вона відбувається; особистісно-розвивальний її результат [5, 33].

На основі цього приходимо до висновку, що взаємодія дитячого садка і сім'ї – це процес реалізації зв'язків і відносин суспільного закладу і малої групи, головною метою якого виступає соціалізація дитини. Зокрема, В.М.Іванова розуміє цю взаємодію як цілеспрямовану співдружність вихователів і батьків у змісті педагогічного впливу на дітей, заснованому на взаємній довірі і повазі та спрямованому на взаємозбагачення, взаємодоповнення умов сімейного й суспільного виховання [12, 48]. О.Р.Курбатова відмічає, що взаємодія дитячого садка і сім'ї передбачає організацію такого виховання, при якому педагоги і батьки постійно обмінюються досвідом, впроваджуючи в практику найбільш цінні прийоми виховного впливу [12, 5].

Аналізуючи педагогічні дослідження з питань взаємодії дитячого садка і сім'ї, ми можемо відмітити, що до 60-70-х років ХХ ст. основна увага приділялася питанням необхідності залучення батьків і громадськості до виховної діяльності, а подальші дослідження відрізняються активним пошуком педагогічно цілеспрямованої системи організації й методики спільної виховної діяльності дитячого садка, школи, сім'ї та громадськості, науково обґрунтованих форм їх взаємодії в цілісному виховному процесі – в дитячому садку, в школі, в сім'ї.

Зокрема, І.В.Гребеннікову належить розробка етико-педагогічних вимог до стилю взаємовідносин з дітьми і їх батьками, визначення сутності педагогічного керівництва сімейним вихованням, Т.О.Марковій – визначення принципів взаємодії дитячого садка і сім'ї.

У програмі “Малюток” вперше введено розділ “Разом із сім'єю”. Це підкреслює не лише єдність завдань сімейного і суспільного виховання, а й повну єдність принципів процесу виховання в дитячому садку і сім'ї.

Організовуючи роботу з батьками в умовах сьогодення, вихователі повинні враховувати особливу незалежність і вразливість сім'ї, невпевненість батьків у майбутньому своїх дітей,

ЗМІСТ

Передмова	3
Богуш А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	4
Поніманська Т.І. Дитинство як категорія гуманістичної педагогіки	7
Дичківська І.М. Розвиток інноваційної поведінки педагога.....	10
Артемова Л.В. Перспективи підготовки працівників дошкільного профілю в умовах ступеневої освіти	14
Чумичева Р.М. Детство – среда індивідуальної самореалізації	19
ЕрофееваТ.И. Проблема полипрограмности и вариативности в российском дошкольном образовании	26
Щербакова К.Й. Деякі аспекти проблеми готовності дітей до вивчення математики в школі	29
Кузьменко В.У. Створення індивідуально зорієнтованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку	34
Коломинский Я.Л., Панько Е.А., Валужина Е.В., Гутковская Е.Л., ЧесноковаЕ.П. Влияние профессиональной деятельности музыкального руководителя на развитие личности дошкольника	37
Карпенчук С.Г. Педагогічна майстерність як інтегрована система педагогічного досвіду А.С. Макаренка.....	41
Янцур Л.А. Розвиток дитячої творчості в зображувальній діяльності	50
Макагон К.В. Підготовка педагогів до пошукової діяльності в умовах післядипломної освіти	55
Горопах Н.М. Реалізація принципів розвивального навчання в екологічній освіті дошкільнят	58
Маліновська Н.В. Переказ як метод формування у дошкільників діалогової компетенції	64
Крайнева Л.В. Лінгводидактична підготовка вихователів до роботи в умовах білінгвізму	68
Гайдаржирська Л.П. Навчання дошкільників в умовах сучасного дитячого садка	73
Борова В.С. До проблеми виховання орфоепічної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку	77
Беленька А.В. Організація та проведення практичних і семінарських занять за інтерактивними методиками	83
Машовець М.А. Самостійна робота студентів як засіб професійного самовдосконалення.....	89
Сергеева В.Ф. На зорі дошкільної справи в Україні.....	92
Улюкаєва І.Г. Історія та актуальні проблеми підготовки педагогів для системи дошкільної освіти в Україні	96
Кобилянська Л.І. Індивідуальне і суспільне дошкільне виховання: альтернатива чи ефективна взаємодія?.....	102
Струннікова Д.І. Організація спільних форм природопізнавальної діяльності старших дошкільників і молодших школярів	105
Машкіна Л.А. Організація педагогічної практики в умовах ступеневої підготовки вихователя	109
Литвиненко С.А. Виховання у особистісному вимірі: сучасні підходи.....	114
Солоненко Н.С. Проблема економічної підготовки школярів у сучасних умовах	117
Якимчук Р.І. Виправлення недоліків мовлення шестирічних учнів.....	121
Петренко О.Б. Особливості статевої диференціації дитини дошкільного віку	125
Меналюк Г.Ф. Роль навчання математики в гуманізації дошкільної освіти	128
Терешко Л.В. До питання міжпредметної інтеграції у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх педагогів	131
Зданевич Л.В. Організаційно-методичні основи адаптації першокурсників	135
Гринчук Т.В. Аксиологічний підхід до проблем сучасного дошкільного виховання.....	139

Бєлова С.А. Гуманістична сутність німецької реформаторської педагогіки початку ХХ сторіччя	143
Врочинська Л.І. Взаємодія суспільного і родинного виховання в умовах сьогодення	147
Янцур М.С. Визначення функцій фахівців з професійної орієнтації учнівської молоді	151
Кравець Л.М. Педагогічна рефлексія у професійній діяльності вчителя	155
Довганич В.М. Засоби духовно-морального виховання дітей у педагогічній спадщині С.Русової	158
Бричок С.Б. Представники церковно-релігійної педагогіки (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) про виховання духовності дитини	161
Димченко С.С. Формування стилю педагогічного спілкування в класі спеціального інструменту (теоретичні і методологічні аспекти)	164
Відомості про авторів	168

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 19

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Поніманська Т.І.
Технічний редактор Коломис О.Ф.
Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 10.03.2002 р. Підписано до друку 29.03.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 19,87. Обл. вид. арк. 20,17. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59

О

новлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378**ББК 74.20**